

Verhalen van de drakendochter

Verhalen van de drakendochter

Leven en werk van Maartje Draak (1907-1995)

WILLEM GERRITSEN

Met een bibliografie van Maartje Draak
door Marc Schneiders † en Kees Veelenturf

Hilversum
Verloren
2019

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij een financiële bijdrage van het Maartje Draak Fonds van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Afbeeldingen op het omslag: op de voorkant een portret van Maartje Draak, foto ©Klaas Koppe, op de achterkant een portret van Maartje Draak, foto Ronald Sweering, Mirjam Elias © / Allard Pierson, Universiteit van Amsterdam. Op het omslag zijn verder te zien het ex-libris van Maartje Draak (p. 97), een detail uit haar drakenmantel (p. 235) en een detail van het omslag van de *Chinesische Volksmärchen* (p. 20).

Het archief van Maartje Draak berust voorlopig bij mevrouw Frida de Jong, maar zal in de toekomst worden overgebracht naar een openbare bewaarplaats.

ISBN 978 90 8704 769 6

© 2019 W.P. Gerritsen
Uitgeverij Verloren
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

Opmaak: Rombus, Hilversum
Omslagontwerp: Frederike Bouten, Utrecht
Druk: Wilco, Amersfoort

No part of this book may be reproduced in any form without written permission of the publisher.

Inhoud

Proloog	9
1 Afkomst en jeugd	13
Venlo, omstreeks 1898	13
Dagboeknotities	18
Eigen literair werk	21
2 Student in Amsterdam	25
Amsterdam, oktober 1926	25
De studie Nederlands in de jaren 1920	26
Het Seminarium	29
Studie door meisjes	32
Maartje en haar ouders	34
Oude vriendschappen, nieuwe docenten	37
Studentenleven	44
De bekoring van Amsterdam	46
Sprookjes en Arturromans	47
3 Voorbereiding	49
Een agenda voor 1928	49
Van Hamels <i>Inleiding</i>	51
Bijvakken	52
Maartjes bibliotheek	54
Salverda de Grave	56
A.G. van Hamel	57
Dictaatcahiers	59
Geheugen voor verhalen	60
Reis naar Parijs	61
Vingeroefeningen	62
4 Naar de promotie	65
Werkloosheid	65
Promoveren in de jaren dertig	66
Quimper	66
Theo Chotzen	68

	Oud en Modern Iers	70
	Publicaties over de <i>Ferguut</i>	71
	De ontdekking van Ker	72
	Sprookjesonderzoek	73
	De Philologische Kring	77
	Filologencongres in Leuven	79
	<i>St. Niklaesgift</i>	80
	Van Hamel als promotor	81
	Het proefschrift	82
	De promotie	86
5	Buitengaats	88
	Een beurs van de IFUW	88
	Londen	92
	Oxford	99
	De Lucas de Heere-editie	103
	Dublin	104
	Via Edinburgh terug naar Amsterdam	111
6	De oorlog	114
	Terug in Amsterdam	114
	Lerares in Nijmegen	115
	Nieuws uit Dublin	116
	Irish Arturiana	117
	Lerares in Amsterdam	119
	De oorlogsjaren	119
	Wetenschap in de oorlogsjaren	120
	<i>De reis van Sinte Brandaan</i>	121
	De winter van 1944	129
	Niet-gerealiseerde plannen	130
7	De opdracht	132
	De Bevrijding	132
	Een privatdocentschap ‘storiologie’?	132
	Het overlijden van Van Hamel	133
	Van Hamels bibliotheek	134
	Bericht over Chotzens dood	135
	Nieuws uit Dublin	136
	Reis naar Dublin	136
	Frustratie	137
	Ierse letterkunde als toetssteen	138
	Een Boethius-fragment met Oudierse glossen	140

Zomercursus Modern Iers in Donegal	144
Lector aan de Universiteit van Amsterdam	146
<i>Áes síde</i>	147
Lector aan de Rijksuniversiteit Utrecht	149
A.G. van Hamel als keltoloog	150
8 Erkennung	153
Akademielid en hoogleraar	153
Arthur en zijn tafelronde	154
<i>Lanceloet en het hert met de witte voet</i>	156
De Middelnederlandse vertalingen van de Proza-Lancelot	157
Verkiezing tot lid van de KNAW	161
Betovering voor een etmaal	164
Brandaan en Virgilius	167
Virgilius van Salzburg contra ‘Aethicus Ister’	170
9 Oogsttijd	172
Promovendi	172
Publicaties	174
Besluit	194
10 Aziatische kunst	196
Aziatische kunst in Europa	196
Japanse grafiek	199
De Vereniging van Vrienden der Aziatische Kunst	200
Maartje Draaks lidmaatschap van de vvak	203
Bestuurslid van de vvak	206
Aziatische versus westerse kunst	208
11 Vruchtbaar emeritaat	214
Samenwerking met Frida de Jong	214
Van helden, elfen en dichters	215
Hoe oud zijn de oudste Ierse verhalen?	216
Snuffelaar in het verleden	219
Een cultuur zonder goden	221
Onthoofding als literair motief	222
Elfenverhalen	223
De filid	225
12 De aard van de draak	227
Kaatje Kater en <i>Het Bureau</i>	227
Maartje persoonlijk	229

Maartje Draak en haar boeken	236
T.H. White en J.R.R Tolkien	238
De verhalen in <i>Raad en daad</i>	242
Levenseinde	246
Epiloog: Scripta manent	248
De <i>Walewein</i> en het sprookje	248
<i>De reis van Sinte Brandaan</i>	250
Keltologische publicaties	251
Middel nederlandse filologie	253
Appendix: Verhalen van de drakendochter	255
De Vogelkooi-echtgenoot	256
Oom Abel in Artis	258
Een paar oude Chinese verhalen	261
Korenblauwe kom	262
Moderne vrouwen uit de twaalfde eeuw: Marie de France	264
Geraadpleegde literatuur	268
Bibliografie van Maartje Draak door Marc Schneiders † en Kees Veelenturf	287
Lijst van illustraties	300
Register	302

Proloog

Het moet in 1953 zijn geweest. Ik had gekozen voor de studie Nederlands in Utrecht. Tot mijn verbazing bleek het programma voor het eerste studiejaar neer te komen op niet veel meer dan het volgen van een uur of zes college per week. Dat gaf mij alle tijd om te ontdekken hoe de universiteit en de wereld daarbuiten in elkaar zaten. Wie zich in die dagen als student had ingeschreven, verkreeg daarmee het recht om colleges bij te wonen in alle vakken die hij of zij maar wilde. Zo schoof ik aan bij een groepje in mijn ogen angstwekkend geleerde jonge heren die het college Sanskrit van de hoogleraar Gonda volgden en trotseerde ik de verstoorde blik waarmee professor Verdenius te kennen gaf dat zijn college over de psychologie van de Homerische helden toch echt alleen voor classici was bedoeld.

In de in deftig Latijn gestelde lijst van het facultaire lesprogramma was ik de naam van de hoogleraar in de Keltische taal- en letterkunde tegengekomen: A. Maartje E. Draak. Van het vak dat zij doceerde wist ik vrijwel niets, maar het contrast tussen de ouderwets klinkende voornaam en de negatieve connotaties van het begrip ‘draak’ intrigeerde mij. Op de aangegeven tijd vond ik in een van de saaie zaaltjes in de benedengang van het Utrechtse academiegebouw een handvol studenten zoals ik, in afwachting van de docent. Zoals toen nog de gewoonte was, stonden wij op toen zij binnenkwam. Voor ons stond een dame van fors postuur, wier zilvergrijze kapsel het moeilijk maakte haar leeftijd te schatten. Een groene edelsteen aan haar hand en een kleurig sjaaltje om haar hals gaven boeiende accenten aan haar zwarte kledij. Door sterk vergrotende brillenglazen richtte zij een gemuseerde, ironische blik op ons.

‘Mijn naam is Draak, ik doe in Kelten. Gaat u zitten.’ Het klonk als een uitdaging. Maar wij begrepen instinctief dat hier iemand voor ons stond die iets te vertellen had, in beide betekenissen van deze uitdrukking. Waarin school de fascinatie die haar woorden van de eerste minuten af in mij wakker riepen? In mijn herinnering sprak zij over de Ierse verhaalkunst uit de eeuwen tussen 700 en 900 van onze jaartelling, over epische verhalen die sporen bewaarden uit (ik ontleen deze formulering aan haar rede ‘Wat bezielt een keltoloog?’ uit 1974, dus van ruim twintig jaar later) ‘een wilde Europese voortijd, turbulenter zelfs dan het materiaal rondom de Griekse epen’. ‘De Ieren,’ zo betoogde zij in diezelfde publicatie, ‘zijn een onmisbare schakel tussen de Oudheid en de Middeleeuwen, en een echo-dieplood naar het Europa der barbaren, koppensnellerspraktijken, veelsoortige magie, noodlotsbesef, taboe-beschermingen en bovennatuurlijke wezens inbegrepen.’

Heeft zij ons, haar gehoor van eerstejaars studenten, inderdaad al bij deze eerste kennismaking dit wijde en diepe vergezicht voorgetoverd? En heeft zij ons hierbij voorgehouden welke investeringen het door haar onderwezen specialisme zou vergen: het leren van moeilijke talen om te kunnen doordringen in weerbarstige teksten? Andere docenten, zo had ik gemerkt, bekommerden zich weinig om de behoeften van nieuwbakken academieburgers: zij hadden hun colleges ingericht in een drie studiejaar omspannende cyclus en begonnen het nieuwe collegejaar eenvoudig waar zij het vorige jaar waren geëindigd. Bij Maartje Draak hoorden wij – voor het eerst – dat literatuur uit het verleden kan worden bestudeerd als een venster op vroegere fasen van onze beschaving. Dat ‘verhalen’, een centraal begrip in haar oeuvre dat zich zowel liet toepassen op sprookjes en volksverhalen als op de grote middeleeuwse romans, dezelfde minutieuze aandacht verdienen als bij een archeologische opgraving aan het licht gebrachte objecten. Een dergelijke principiële intentieverklaring had ik bij mijn andere docenten gemist. Of bedriegt mijn geheugen mij met een valse ordening van herinneringen en ben ik dit alles eerst geleidelijk gaan beseffen?

Dit neemt niet weg dat mijn eerste ontmoeting met Maartje Draak, achteraf beschouwd, een van de *Sternstunden* (een term die zij graag gebruikte) van mijn leven als literatuurhistoricus is geweest. Onder haar leiding heb ik de verhalen van de Welshe *Mabinogion* leren kennen – een verruiming van mijn horizon waarvoor ik tot op heden dankbaar ben. Tenminste vier eeuwen ouder nog waren de Oudierse glossen bij de tekst van Priscianus’ Latijnse grammatica in een handschrift dat zich bevindt in de bibliotheek van het door Ierse monniken gestichte klooster Sankt Gallen. Het moeizame ontcijferen van deze glossen vormde de opmaat tot de lectuur van Oudierse epische verhalen die de gekerstende Ieren als een erfenis uit het heidense verleden hadden geboekstaafd. Naast haar lessen over de talen en literaturen van de Kelten in Wales en Ierland gaf Maartje Draak jaarlijks college over de oorsprong en verbreiding van verhalen over koning Artur, de mythische Britse vorst die zou uitgroeien tot een van de centrale gestalten van de middeleeuwse literatuur van Europa.

In februari 1957 – ik had inmiddels mijn kandidaatsexamen afgelegd en was begonnen uit te kijken naar een onderwerp voor een scriptie – verraste zij mij met een geschenk: een exemplaar van haar Akademieverhandeling *De Middelnederlandse vertalingen van de proza-Lancelot* uit 1954. Ik herinner me dat het mij veel moeite kostte om greep te krijgen op de gecompliceerde materie die zij in dit boekje behandelt, maar toen mij dit na herhaalde lezing enigermate was gelukt, wist ik één ding zeker: hier ligt het studieterrein waarop ik mij een weg zou willen zoeken. Tot mijn vreugde verklaarde Maartje Draak zich bereid de totstandkoming van mijn proefschrift over de Middelnederlandse bewerkingen van de Oudfranse Arturroman *La Vengeance Raguidel* onder haar hoede te nemen. Op aanbeveling van mijn leermeester in de Nederlandse letterkunde W.A.P. Smit en van Maartje Draak verwierf ik een studiebeurs van de Franse regering, die mij in staat stelde twee jaar lang in Parijs te studeren. Jean Frappier, de grote kenner van de Oudfranse Arturromans,

en de keltoloog Édouard Bachellery waren daar mijn docenten. Bij mijn promotie in Utrecht in 1963 trad Maartje Draak op als promotor.

Toen wij in de jaren na 1966 collega's waren geworden, bleef zij in mijn spirituele nabijheid nadrukkelijk aanwezig als een wijze vriendin die steeds ook mijn vrouw en onze kinderen in haar aandacht betrok. Haar belangstelling bestreek een ongewoon breed terrein van wetenschap, kunst en belletrise, met uitlopers naar fantasy en sciencefiction. Hoeveel ik te danken heb aan haar impulsen ('is dit niet iets voor jou?') en suggesties ('dit moet je beslist lezen!') valt niet te becijferen.

Maartje Draak is overleden op 16 november 1995. Het aantal mensen die haar van nabij hebben gekend, die herinneringen bewaren aan haar colleges of haar lezingen, die anekdotes kunnen vertellen over haar kleurrijke persoonlijkheid of haar memorabele uitspraken is sindsdien sterk geslonken en zal onvermijdelijk in de komende jaren nog verder teruglopen. Weldra zal niemand meer beseffen wie de vrouw van vlees en bloed was die model heeft gestaan voor het enigszins excentrieke personage Kaatje Kater in Voskuils roman *Het Bureau*. Maartje Draaks wetenschappelijke publicaties worden nog geraadpleegd, maar weinigen geven zich daarbij rekenschap van de historische context waarin haar werk is ontstaan.

De tijd lijkt gekomen om te onderzoeken welke plaats Maartje Draak toekomt in de geschiedenis van de emancipatie van vrouwen in de Nederlandse wetenschap en in de geschiedenis van de geesteswetenschappen in Nederland. In kringen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen is men zich bewust van het feit dat zij in 1955 de eerste vrouw was die werd gekozen tot lid van de Afdeling Letterkunde. Had zij bij haar universitaire loopbaan vergelijkbare hindernissen moeten overwinnen als haar geleerde zusters en tijdgenoten op het gebied van de geesteswetenschappen als (om slechts deze vier te noemen) de classica Christine Mohrmann, de kenner van antieke filosofie Cornelia de Vogel, de archeologe Emily Haspels en de musicologe Hélène Nolthenius?

In dit boek heb ik getracht leven en werk van Maartje Draak te beschrijven tegen de achtergrond van de geschiedenis van de universitaire studie van talen en literaturen in Nederland tijdens de twintigste eeuw. Ik probeer vast te stellen wat haar aandeel is geweest in de vernieuwingen die de universitaire letterenstudie in deze periode heeft ondergaan, zoals de internationalisering van de mediëvistiek, de opkomst van specialismen als codicologie en arturistiek, en het onderzoek naar de wisselwerking tussen eenvoudige (volks)verhalen en complexere ('hogere') literaire genres. Hiernaast tracht ik recht te doen aan haar streven om bij een breed publiek interesse te wekken voor boeiende verhalen uit het verleden. Maartje Draak kan worden gezien als een eminente vertegenwoordiger van een tak van de geesteswetenschappen die mede bepalend is geweest voor de diversiteit en de kwaliteit van de Nederlandse cultuur in de twintigste eeuw.

Om de lezer inzicht te geven in de omstandigheden die het leven en het werk van Maartje Draak hebben beïnvloed en in de karaktereigenschappen die alles wat zij heeft geschreven een onverwisselbaar eigen kleuring hebben gegeven, is een biografie het aangewezen middel. Verreweg de belangrijkste bron voor dit boek

wordt gevormd door haar omvangrijke schriftelijke nalatenschap. Haar persoonlijk archief bevat vele honderden brieven en andere documenten die zij zorgvuldig heeft bewaard en die zij bij eerste kennismaking of bij herlezing – vaak jaren later – van aantekeningen of commentaar heeft voorzien. Maar ook dagboeken die zij in bepaalde perioden van haar leven heeft bijgehouden, manuscripten en drukproeven van boeken en artikelen, aantekeningen voor artikelen-in-woording, notities ter voorbereiding van colleges of lezingen, knipsels uit kranten, tot memorabilia van buitenlandse congressen in de vorm van prentbriefkaarten, enzovoort. Na haar overlijden is dit materiaal verspreid over allerlei bewaarplaatsen in haar appartement aangetroffen. Haar leerling en vriendin Frida de Jong heeft de veeleisende taak op zich genomen de schriftelijke nalatenschap van Maartje Draak te ordenen en te beschrijven. Als biograaf besef ik ten volle dat ik dit boek zonder Frida de Jongs zorgvuldige documentatie niet had kunnen schrijven.

Ook andere helpers wil ik hier van harte bedanken voor hun aanmoediging, kritiek en suggesties tot verbetering. Met genoegen denk ik terug aan mijn gesprekken met Matthijs Schouten, een leerling van Maartje Draak op wie zij haar liefde voor Aziatische kunst heeft overgedragen. Vier van mijn vrienden, Annalies en Jan Willem van Haften en Tom en Miep van Melle, hebben de vaak moeizame totstandkoming van mijn tekst met hun kritische aandacht begeleid. Twee Nederlandse keltologen, Doris Edel en Peter Schrijver, zijn zo vriendelijk geweest commentaar te leveren bij conceptversies van gedeelten van mijn biografie. Kees Veelenturf heeft zorg gedragen voor de up-to-date gebrachte ‘Bibliografie van Maartje Draak’ die aan dit boek is toegevoegd.

Tot slot de titel van dit boek. Maartje Draak was ervan overtuigd dat haar levensloop anders zou zijn geweest als zij ‘Van Doesburg of Muller’ zou hebben geheten. Zij had ervaren dat de drager van de naam Draak zich al van jongs af moet verweren tegen de negatieve associaties van het begrip ‘draak’. In westerse verhalen wordt de draak traditioneel geschilderd als de belichaming van een ‘gevaarlijk en onbetrouwbaar kwaad’, terwijl het monster dikwijls ook optreedt als verzamelaar en bewaker van schatten. Al vroeg heeft zij zich getroost met de positieve connotaties van het begrip in oosterse verhalen, waarin de draak vaak optreedt als ‘symbool van macht en vruchtbaarheid brengende regen’. In het denken van Maartje Draak speelden verhalen een centrale rol. Ergens heeft zij geschreven: ‘Ik houd van verhalen en ik zoek ze over de hele aardbodem [...] en ik verbeeld me zelfs een verhalenkenner te zijn’. Zowel de preoccupatie met haar naam als haar liefde voor verhalen lijken mij karakterbepalende aspecten te zijn van haar persoonlijkheid. Vandaar de titel: *Verhalen van de drakendochter. Leven en werk van Maartje Draak (1907-1995)*.

Nummers tussen rechte haken in de tekst en in de noten verwijzen naar de ‘Bibliografie van Maartje Draak’ achterin dit boek.

Het nagelaten archief van Maartje Draak wordt beheerd door Frida de Jong te Bloemendaal en zal te zijner tijd worden overgedragen aan een openbare archiefinstelling.

I Afkomst en jeugd

Venlo, omstreeks 1898

Maartje Draak laat het verhaal van haar leven beginnen in Venlo, waar haar ouders elkaar omstreeks het jaar 1898 hebben ontmoet. Haar vader, Jan Draak (1872-1948), was de jongste van de drie kinderen van een kaashandelaar in het Noord-Hollandse Landsmeer. Haar moeder, Emma Wahl (1879-1970), was de jongste van de drie kinderen van een Duitse, in Nederland gestationeerde functionaris van het Pruisische postbedrijf, dat ten behoeve van het grensoverschrijdende postverkeer een agentschap in Venlo had gevestigd. Jan Draak had zich met intelligentie en doorzettingsvermogen opgewerkt tot een functie bij de dienst Inspectie Invoerrechten en Accijnzen. Door het vroege overlijden van zijn vader ontbraken de middelen voor een universitaire studie. Hij was zesentwintig jaar oud toen hij naar Venlo werd overgeplaatst.

Bij een protestantse kerkdienst in de kleine en overwegend katholieke provincie stad zag hij het slanke meisje – ze was toen negentien – voor het eerst en was meteen ‘weg’ van haar ‘krullend bruin haar en grijs-blauwe ogen, haar fijne neus en lieve mond’. Waarschijnlijk was het hem bij dezelfde gelegenheid opgevallen dat zij over een ‘mooie natuurlijke sopraanstem’ beschikte, wat hem op het idee bracht zich aan te melden bij het Venlose ‘Gemengd Koor’ waarin Emma Wahl en haar oudere zusster tot de sterren behoorden. Hij werd ingedeeld bij de baritons.

Het verhaal wil [schrijft Maartje Draak in haar herinneringen] dat mijn vader op Nieuwjaarsdag (1898/1899?) met moeite zijn moed bijeen had geraapt, en zijn aanbedene van pure verlegenheid zo plechtig ‘het compliment van de dag’ wenste, dat mijn moeder – die hem nauwelijks begreep vanwege de ongewone formule – in haar moedertaal ‘terugviel’ en ‘Ebenfalls’ antwoordde. Toen merkte hij voor het eerst dat ze geen Nederlandse was.

Het taalverschil tussen de jonge man uit het Noorden en het Duitse meisje stond het ontstaan van een duurzame relatie niet in de weg. Op 31 maart 1899, Goede Vrijdag, gaven Jan Draak en Emma Wahl elkaar het jawoord. En na een verlovingstijd van meer dan vier jaar hadden zij genoeg gespaard – Jan Draak heeft zijn moeder tot haar dood financieel moeten steunen – om in oktober 1903 te kunnen trouwen. Op 25 maart 1907 werd de dochter geboren die hun enige kind zou blijven. Het meisje kreeg de namen Amalia Maartje Elisabeth, met als roepnaam Maartje, de naam van haar overleden grootmoeder van vaderszijde. De kleine Maartje

Burgerlijke Standen.	
VENLO.	
Aangifte van 23 tot 29 Maart 1907.	
Bevallingen 8 als: P. H. Veitman geb. Stinges Kaldenk. weg z., M. J. H. H. Meuskens geb. Derckx Pteanusstraat z., A. Raedts geb. Taeken Helechriskel z., E. Draak geb. Wahl Kaldenk. weg d., M. G. F. Cortjaens geb. Rouleaux Zuidsingel z., S. Hendrick geb. Kerren Zuidsingel d., L. M. Worp geb. Wouters Tegelsche weg z., A. P. Th. Hutgens geb. Coenen Vleeschstraat d.	
Sterfgevallen 2 als: (23) A. M. C. Mulkens vr. 54 j. Gasthuis; (23) M. G. H. van Oijen m. 20 j. Heutsstraat.	
BEESELD.	
Aangifte van 8 tot 29 Maart 1907.	
Geboorten 5 als: Maria Lambertia Josephina Nijssen, Maria Christina Boeken, Elisabeth Maria Hubertina Dewinden, Catharina Maria Sophia van Lier, Maria Anna Aldegonda Hulsman.	
Sterfgevallen 1 als: Hendrik Vervuurt 57 j. echtg. van Sophia van Hengten.	
HELDEN.	
Aangifte van 23 tot 29 Maart 1907.	
Geboorten 4 als: Aldegonda Agnes Craenen, Peter Mathijs Gijpmans, Gertruda Elisabeth Verheijen, Gerardus Arnoldus Gommans.	
Sterfgevallen 1 als: Peter Antoon Verheijen 60 j. kloosterbroeder.	
HORST.	
Aangifte van 22 tot 29 Maart 1907.	
Geboorten 5 als: Johannes Jozef Harth, Anna Mechtilda Petronella Janssen, Pe-	

Geboortebericht in *Venloosch Nieuwsblad*, 30 maart 1907.

lijkheid droeg scherp in het oog placht te houden. Het is aannemelijk dat Maartje Draak haar sterk ontwikkeld gevoel voor rechtvaardigheid van haar vader heeft geerfd en misschien geldt hetzelfde voor haar passie voor wetenschappelijke nauwkeurigheid. Naast de vooral intellectuele en morele inbreng van vaderszijde was de invloed van moeder Draak op de ontwikkeling van haar dochter meer muzisch van aard. Emma Wahl was muzikaal en had een geschoolde stem. Van haar leerde Maartje Duitse kinderversjes en spelletjes en vermoedelijk was het ook op initiatief van haar moeder dat zij in latere jaren piano- en zangles kreeg.

Al is het niet te bewijzen, het kan bijna niet anders of Maartje Draak heeft aan haar moeder ook de kennismaking met de sprookjes van de gebroeders Grimm te danken. Uit de bewaard gebleven documenten valt niet op te maken of haar moeder haar sprookjes heeft voorgelezen dan wel in haar eigen woorden (in het Duits of in het Nederlands) heeft naverteld. Een uitgave van de *Kinder- und Hausmärchen*, al of niet in gemoderniseerde of aan jeugdige lezers aangepaste vorm, was in die tijd in elk Duits gezin te vinden. De eerste druk van deze beroemde, door de broers Jakob en Wilhelm Grimm bijeengebrachte en bewerkte sprookjesverzameling was in de jaren 1812-1815 in twee delen verschenen. Dit werk zou later worden getypeerd als 'neben der Luther-Bibel das bekannteste Werk der deutschen Kulturgeschichte'.¹

1 Zie Uther, *Handbuch zu den "Kinder- und Hausmärchen" der Brüder Grimm*, xiii.

groeide drietalig op. Duits en Nederlands leerde zij even goed beheersen. De derde taal, het Venlose dialect van haar leeftijdgenootjes en hun ouders, kon zij verstaan maar niet spreken, want in 1910, toen zij drie jaar oud was, verhuisde het gezin naar Amsterdam.

Vader, moeder en dochter vormden een hecht, warm gezin. De reden waarom het bij één kind is gebleven, was vermoedelijk van medische aard en beide ouders hebben zich ingespannen om hun dochter de best denkbare opvoeding te geven. Jan Draak had een levendige interesse voor de natuurwetenschappen, in het bijzonder voor geologie en paleontologie. Hij had een grote verzameling bijzondere stenen die hij bij reizen in het buitenland voortdurend aanvulde. Beroepshalve was hij een gewetensvol ambtenaar die de rechtmatigheid van een gang van zaken waarvoor hij verantwoorde-